

Utvärdering av den officiella statistikens kvalitet

handbok

Version 3.2

Sveriges officiella
statistik

Utvärdering av den officiella statistikens kvalitet – handbok version 3.2

Producent SCB, Statistiska centralbyrån
ML/S

010-479 40 00

Förfrågningar samordning@scb.se

Du får kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet.

Vi vill dock att du uppger källa på följande sätt:

Källa: SCB, Utvärdering av den officiella statistikens kvalitet – handbok version 3.2

A Handbook on Evaluation of Official Statistics of Sweden, version 3.2

Producer Statistics Sweden, ML/S
+46 10-479 40 00

Enquiries samordning@scb.se

You may copy and otherwise reproduce the contents in this publication.

However, remember to state the source as follows:

Source: Statistics Sweden, A Handbook on Evaluation of Official Statistics of Sweden, version 3.2

URN:NBN:SE:SCB-2023-X99BR2302_pdf

Denna publikation finns enbart i elektronisk form på www.scb.se
This publication is only available in electronic form on www.scb.se

Förord

Enligt förordning (2016:822) med instruktion för Statistiska centralbyrån ska SCB senast den 31 mars varje år lämna en rapport till regeringen om systemet för den officiella statistiken, med en analys av de utvärderingar av kvaliteten som de statistikansvariga myndigheterna ska göra. En grund för utvärderingarna utgörs av de tidigare meddelade föreskrifterna (SCB-FS 2016:17) om kvalitet för den officiella statistiken som trädde i kraft den 1 januari 2017.

Inför 2022 års utvärdering av den officiella statistikens kvalitet har SCB meddelat föreskrifter (SCB-FS 2022:23) om ändring i Statistiska centralbyråns föreskrifter och allmänna råd (SCB-FS 2021:26) om utvärdering av den officiella statistikens kvalitet. Föreskrifterna trädde i kraft den 1 oktober 2022. Syftet med ändringsföreskrifterna är att göra förtydliganden och ge ett bättre stöd till de statistikansvariga myndigheterna vid utvärderingen. De bör även innebära ett bättre underlag till SCB:s årliga analys.

SCB tog fram denna handbok 2017 för statistikansvariga myndigheter och statistikproducenter av officiell statistik. Syftet var att underlätta tillämpningen av föreskrifterna om utvärdering av den officiella statistikens kvalitet. Handboken bygger vidare på *Kvalitet för den officiella statistiken – en handbok* som beskriver kvalitetsbegreppet och ger anvisningar för kvalitetsdeklarationer av officiell statistik.

Denna handbok uppdaterades 2018, 2022 och nu 2023 i denna version 3.2 med exempel på rutiner för att aktualisera och precisera statistikens ändamål (fråga B1) och på kvalitetskrav för kvalitetskomponenterna (fråga B2).

Ursprungligen utarbetades handboken 2017 av Martin Axelson, Eva Elvers och Ingegerd Jansson i samarbete med Heather Bergdahl, Joakim Malmdin och Hassan Mirza.

SCB i september 2023

Joakim Stymne
Generaldirektör

**Utvärdering av den officiella statistikens
kvalitet – beskrivning och anvisningar**

**Bilaga - Exempel på kvalitetskrav för
kvalitetskomponenterna**

Bilaga (SCB-FS 2021:26)

Bilaga (SCB-FS 2022:23)

Utvärdering av den officiella statistikens kvalitet – beskrivning och anvisningar

1 Inledning	8
2 Utvärdering	9
2.1 Utvärdering allmänt	9
2.2 Utvärdering av den officiella statistikens kvalitet	9
2.3 Nytta med utvärdering.....	10
2.4 Generella krav på kvalitet?.....	10
3 Återkommande statistiska undersökningar	12
3.1 Statistisk undersökning och statistikprodukt	12
3.2 Kvalitetsbegreppet för officiell statistik	13
3.3 Ändamål och informationsbehov.....	14
3.4 Kvalitetskrav och tabellplan	15
3.5 Design av statistiska undersökningar	16
3.6 Utfall – den kvalitet som uppnås	17
4 Utvärderingens huvudsakliga drag	18
4.1 Ett cykliskt arbetssätt.....	18
4.2 Enbart offentliggjord officiell statistik	19
4.3 Utvärdering per kalenderår – utvärderingsår	19
4.4 Preliminär och slutlig statistik.....	20
4.5 Statistikområde och statistikprodukter	20
4.6 Återkoppling och nytta	20
5 Anvisningar till formulären för utvärdering	22

A Utvärdering av statistikområde	25
A1 Omvärldsförändringar inom ramen för statistikområdet	25
A2 Hänsyn till uppgiftslämnarböroda	26
A3 Brister i statistikens innehåll	26
A4 Statistik som inte är officiell	27
A5 Ändringar av statistikens ändamål	28
A6 Kvalitetsstudier	29
B Utvärdering av statistikprodukt	30
B1 Rutiner för att fastställa statistikens ändamål	30
B2 Statistikens ändamål och kvalitetskrav	32
B3 Kvalitetskrav och undersökningsdesign	33
B4 Undersökningens design och genomförande	35
B5 Statistikens kvalitet	35
B6 Sammanfattande bedömning för statistikens kvalitet	36
B7 Större skillnader för kvalitetskomponenter	36
B8 Sammanfattande bedömning av jämförelsen	37
B9 Osäkerhetskällor	37
B10 Jämförelse med föregående utvärdering	37
B11 Jämförbarhet och sammanvändbarhet	38
Bilagor	39
Exempel på kvalitetskrav för kvalitetskomponenterna	39
Bilaga (SCB-FS 2021:26)	43
Bilaga (SCB-FS 2022:23)	51

Utvärdering av den officiella statistikens kvalitet – beskrivning och anvisningar

1 Inledning

Handbokens huvudsakliga syfte är att underlätta tillämpningen av Statistiska centralbyråns, SCB:s, föreskrifter och allmänna råd (SCB-FS 2022:23) om utvärdering av den officiella statistikens kvalitet. Remissvar från de statistikansvariga myndigheterna har bidragit till föreskrifternas och handbokens utformning.

Formellt gäller från 1 september 2016:

- Enligt 13 a § förordningen (2001:100) om den officiella statistiken ska de statistikansvariga myndigheterna var och en inom sitt statistikområde utvärdera den officiella statistikens kvalitet.
- Enligt 16 § första stycket p 1 förordningen (2001:100) om den officiella statistiken får SCB meddela föreskrifter om verkställighet av bestämmelserna i 13 a § i förordningen.
- Enligt 2 § p 7 förordningen (2016:822) med instruktion för Statistiska centralbyrån ska SCB senast den 31 mars varje år lämna en rapport till regeringen om systemet för den officiella statistiken, med en analys av de utvärderingar av kvaliteten som de statistikansvariga myndigheterna ska göra enligt 13 a § förordningen om den officiella statistiken.

Handboken är framtagen för statistikansvariga myndigheter och producenter av officiell statistik. Den förutsätter kunskaper motsvarande *Kvalitet för den officiella statistiken – en handbok* (Kvalitetshandboken). Utvärderingshandboken upprepar dock en del från Kvalitetshandboken för att förenkla läsningen. Kvalitetsbegreppet – enligt SCB:s föreskrifter (SCB-FS 2016:17) om kvalitet för den officiella statistiken – är centralt även vid utvärdering av kvaliteten.

Arbetet med kvalitetsutvärdering underlättas avsevärt om personer med erfarenhet av att skriva kvalitetsdeklarationer medverkar (se SCB:s föreskrifter och allmänna råd (SCB-FS 2002:16) för offentliggörande m.m. av officiell statistik, med ändringar genom SCB-FS 2016:27 och SCB-FS 2020:19). Bestämmelsen i förordningen med instruktion för SCB innebär att myndigheten årligen ska rapportera till regeringen om systemet för den officiella statistiken. Ett syfte med utvärderingen är att stärka regeringens möjlighet att övergripande följa och bedöma kvaliteten i den officiella statistiken. En sammanfattning av resultatet från utvärderingen publiceras i den årliga rapporten om Sveriges officiella statistik.

Handbokens kapitel 2 handlar generellt om utvärdering och kapitel 3 om grundläggande begrepp knutna till återkommande statistiska undersökningar med utvärdering. Kapitel 4 tar upp huvudsakliga drag i kvalitetsutvärderingen, och kapitel 5 ger anvisningar för att besvara de frågeformulär som är underlag för SCB:s rapportering.

2 Utvärdering

Det här kapitlet diskuterar utvärdering, först allmänt och sedan specifikt, för några aspekter av den officiella statistikens kvalitet.

2.1 Utvärdering allmänt

Utvärdering görs i olika syften och på olika sätt. Definitioner av utvärdering formuleras något olika, men innebörden är ofta likartad. Ett exempel på en allmän definition ges nedan.

... en utvärdering avser *en systematisk undersökning av en åtgärds värde och betydelse*.¹

Utvärderingar brukar delas in i *formativa utvärderingar* som används för att stärka eller förbättra det objekt som utvärderas och *summativa utvärderingar* som syftar till att bedöma och värdera till exempel ett genomfört program.

2.2 Utvärdering av den officiella statistikens kvalitet

Den mer skraddarsydd definition som används i handboken är nedanstående. Ordet åtgärd passar inte så bra och har därför bytts ut.

Utvärderingen är en systematisk bedömning i efterhand av aktiviteterna utveckling, framställning och spridning av officiell statistik med tonvikt på statistikens kvalitet.

Varje statistikansvarig myndighet (SAM) utvecklar, framställer och sprider officiell statistik, eventuellt med hjälp av en statistikproducent. Utvärderingen ska göras varje år och i den meningen är utvärderingen formativ. Den erhållna kunskapen kan användas för att förbättra den officiella statistikens kvalitet.

Det är resultatet – statistikens kvalitet – som ska utvärderas och inte effekter då statistiken används.

Utvärderingen kan struktureras med hjälp av nedanstående fyra frågor.²

¹ *Perspektiv på utvärdering*, Bo Sandberg och Sven Faugert, Studentlitteratur 2020. Författarna konstaterar att denna och snarlika definitioner används av en rad olika myndigheter och organisationer. Med en *åtgärd* avses ett projekt, ett program eller något annat som är i fokus.

² Väsentligen hämtade från *Perspektiv på utvärdering*, men något fler ord.

- **Varför?**
 - Ett krav från regeringen riktat till SAM om en självvärdering och till SCB för en rapport, detta i syfte att stärka regeringens möjlighet att övergripande följa och bedöma kvaliteten i den officiella statistiken.
 - Självvärderingen ger ett underlag för SAM:s förbättringsarbete.
- **Om vad?** (utvärderingsobjekt)
 - Den officiella statistikens kvalitet.
- **Hur?** (data, metoder, kriterier)
 - Gemensamt självvärderingsformulär årligen till samtliga SAM för offentliggjord statistik.
 - Nivåerna statistikområde och statistikprodukt.
- **Resultat?** (tolkning, värdering och spridning)
 - Underlag som stärker regeringens möjlighet att övergripande följa och bedöma kvaliteten i den officiella statistiken.
 - Förutom i sitt förbättringsarbete kan SAM använda sina resultat från utvärderingen i dialog med statistikanvändare och andra.

2.3 Nyttan med utvärdering

Nyttan kan gå utöver svaren på frågan *Varför?* ovan. Att göra en (själv)utvärdering av den officiella statistikens kvalitet innebär en systematisk genomgång av statistikens kvalitet och några av de faktorer som har betydelse för denna kvalitet. Genomgångens resultat kan vara ett led i det egna förbättringsarbetet och ett stöd i diskussioner med användare och beställare. Det kan exempelvis gälla brister i resurser eller framåtsyftande åtgärder.

En helhetsbild av kvaliteten i statistiksystemet är en gemensam nytta.

2.4 Generella krav på kvalitet?

Det är problematiskt att formulera generella krav på kvalitet i officiell statistik, eftersom kraven kan variera mellan olika användarbehov och olika typer av statistik. En rimlig tillförlitlighet kan variera mellan ämnesområden och mellan redovisningsgrupper med olika detaljeringsgrader. Att den officiella statistiken ska vara punktlig kan sägas, men en rimlig framställningstid varierar med statistikens innehåll, datainsamlingsmetod m.m. Användarbehoven ser olika ut för till exempel månadsstatistik med ett fåtal variabler och mer detaljerad årsstatistik.

En annan typ av generella krav skulle möjligen kunna formuleras för statistikframställningen med dess processer. Det skulle till exempel möjligen kunna gå att formulera ett tak för hur höga bortfallsandelar som kan accepteras med bibehållen kvalitet, men det är svårt eller

omöjligt att sätta upp något allmängiltigt. För bortfall är effekter på skattningar det viktiga. De effekterna beror inte bara på bortfallsandelar utan även på hur representativa de svarande är och på vilken information som finns att tillgå för bortfallskompensation.

Ett annat område där krav möjligen skulle kunna ställas är på test-verksamhet. Det är väl känt att det kan visa sig dyrt längre fram i produktionsprocessen om test av frågeformulär och datasystem har valts bort. Hur ingående testerna ska vara är däremot svårt att säga generellt; det är en fråga om risker för och konsekvenser av misstag.

I 3 a § lagen (2001:99) om den officiella statistiken anges bland annat att den officiella statistiken ska utvecklas, framställas och spridas på grundval av enhetliga standarder och harmoniserade metoder. Ett sådant arbetssätt har gynnsam inverkan på statistikens kvalitet. Det gäller exempelvis för internationella klassifikationer och kvalitetskomponenten *Jämförbarhet och sammanvändbarhet*. Vilken klassifikation eller klassifikationsversion som ingår i statistikredovisningen är i allmänhet väsentligt för statistikanvändarna, men det kan finnas undantagsfall där statistikanvändningen inte påverkas.

Att formulera generella krav eller standarder i form av miniminivåer eller liknande är sammanfattningsvis svårt och knappast meningsfullt. Däremot kan viss vägledning ges vad gäller ansatser och metoder. Vägledningar finns till exempel i riktlinjer och handböcker på såväl svensk som europeisk nivå.

3 Återkommande statistiska undersökningar

Syftet med det här kapitlet är att beskriva några grundläggande begrepp och synsätt. Ett löpande, cykliskt perspektiv är viktigt och naturligt för den officiella statistiken. Det mesta i avsnitt 3.1–3.2 och delar av avsnitt 3.3 finns även i Kvalitetshandboken.

3.1 Statistisk undersökning och statistikprodukt

I en statistisk undersökning ingår, i stora drag, att fastställa informationsbehov, att designa undersökningen med hänsyn till kvalitetskrav och restriktioner, att samla in och bearbeta data, att analysera, att redovisa resultat samt att utvärdera produktionsprocessen. I restriktionerna kan till exempel kostnader, uppgiftslämnararbörda, tillgång till datakällor, statistiksekretess, personuppgiftshantering och informationssäkerhet ingå. Samordningskrav kan ingå i kvalitetskraven eller uttryckas som en restriktion för designen.

I systemet för Sveriges officiella statistik är statistikprodukt ett etablerat begrepp; ibland används i stället det kortare ordet produkt. I årsrapporten 2020 för Sveriges officiella statistik står "Begreppet statistikprodukt används för att beskriva vilken statistik som produceras. I princip kan en statistikprodukt likställas med en statistisk undersökning." Det kan finnas ett ett-till-ett-förhållande mellan en statistikprodukt och en undersökning, men en undersökning kan även ge upphov till flera statistikprodukter. Omvänt kan flera undersökningar bidra till en statistikprodukt. Hur de enskilda undersökningarna och produkterna inom ett ämne avgränsas är en praktisk fråga.

Den fortsatta läsningen av denna handbok bör även beakta att termen "statistisk undersökning" har en vid mening.

- Det kan gälla urvalsundersökningar *eller* totalundersökningar.
- Data kan samlas in genom direktinsamling (från enskilda uppgiftslämnare) *eller* genom användning av register. Även en kombination av dessa sätt är vanligt förekommande. De båda typerna kan, förenklat, beskrivas som nedan.
 - Data samlas in från enskilda uppgiftslämnare (eventuellt via ombud) specifikt till undersökningen. Det kan finnas flera insamlingsmetoder och olika tekniska lösningar.
 - Undersökningen använder administrativa data eller andra insamlade data som redan finns tillgängliga (data som finns inom myndigheten eller externt, exempelvis vid Skatteverket). Det kan finnas flera nya datakällor och register att beakta.

- En statistisk undersökning kan samla in data, ofta mikrodata, från en eller flera källor *eller* sammanställa eller vidarebearbeta data, ofta makrodata (statistik), från flera undersökningar.

3.2 Kvalitetsbegreppet för officiell statistik

Kvalitetsbegreppet – enligt SCB:s föreskrifter (SCB-FS 2016:17) om kvalitet för den officiella statistiken – har fem huvudkomponenter. Dessa delas i sin tur in i underkomponenter och, i förekommande fall, delkomponenter enligt nedan. Kvalitetsbegreppet används vid utveckling, framställning och spridning av officiell statistik, bland annat i statistikprodukternas kvalitetsdeklarationer.

- Relevans
 - Ändamål och informationsbehov
 - Statistikens ändamål
 - Statistikanvändares informationsbehov
 - Statistikens innehåll
 - Objekt och population
 - Variabler
 - Statistiska mått
 - Redovisningsgrupper
 - Referenstider
- Tillförlitlighet
 - Tillförlitlighet totalt
 - Osäkerhetskällor
 - Urval
 - Ramtäckning
 - Mätning
 - Bortfall
 - Bearbetning
 - Modellantaganden
 - Preliminär statistik jämförd med slutlig
- Aktualitet och punktlighet
 - Framställningstid
 - Frekvens
 - Punktlighet
- Tillgänglighet och tydlighet
 - Tillgång till statistiken
 - Möjlighet till ytterligare statistik
 - Presentation
 - Dokumentation
- Jämförbarhet och sammanvändbarhet
 - Jämförbarhet över tid
 - Jämförbarhet mellan grupper

- Samanvändbarhet i övrigt
- Numerisk överensstämmelse

3.3 Ändamål och informationsbehov

Underkomponenten *Ändamål och informationsbehov* (till huvudkomponenten *Relevans*) och, än mer, dess delkomponent *Statistikens ändamål* är centrala i utvärderingen.

3.3.1 Informationsbehov, prioriteringar och ändamål

Olika intressenter, som beslutsfattare, planerare, forskare, media och allmänhet, efterfrågar statistik som belyser olika samhällsaspekter och hur dessa förändras. Sveriges officiella statistik syftar till att möta sådana informationsönskemål. I och med att samhället förändras, ändras också behov och förfrågningar om den officiella statistikens innehåll. Nya önskemål tillkommer och gamla blir överspelade. Likaså ändras förutsättningarna för insamling av data till statistiken och för spridning av statistiken. För att möta behoven behöver statistiken därför ständigt utvecklas och anpassas, i samarbete mellan beställare, användare och SAM.

Informationsönskemålen om samhällets olika verksamheter är så mångskiftande att de inte kan mötas av officiell statistik med precis det innehåll och den tillförlitlighet som varje enskild användare helst skulle vilja. Statistik används därför ofta även för andra ändamål och på andra sätt än vad den främst är framtagen för. Det är viktigt för SAM att ha kännedom om statistikbehov samt om huvudsakliga användare och användningar. Det kan behövas många diskussioner för att fånga upp informationsbehov och precisera dem i intressestorheter (med intressevariabler, intressepopulationer etc.). Eftersom det inte går att tillgodose alla informationsbehov måste SAM prioritera. Det görs normalt i eller efter samarbete med utsedda viktiga användare (till exempel i en fördjupad användardialog eller i ett användarråd). SAM formulerar ett *ändamål* med statistiken – ett huvudsakligt syfte. Målstorheterna kan behöva avvika från intressestorheterna.

Ändamålet visar vilka informationsbehov som ska tillgodoses genom den statistiska undersökningen och dess statistikprodukter (en eller flera). Detta uttrycksätt betonar att kvaliteten ska sättas i relation till den avsedda användningen (på engelska kallas det *fitness for purpose*). När ändamål och kvalitetskrav utformas och preciseras, måste kostnader, statistiksekretess och uppgiftslämnarbörda beaktas, utöver informationsbehoven. Det kan finnas informationsbehov som SAM bedömer vara viktiga, men som myndigheten ändå inte tillgodoser, till exempel av kostnadsskäl.

3.3.2 Nationella och internationella behov och krav

När ändamål och kvalitetskrav formuleras behöver både nationella och internationella behov och standarder beaktas. Klassifikationer är ofta gemensamma.

Regelverket för Sveriges officiella statistik har stora likheter med det som gäller för det europeiska statistiska systemet. Drygt en tredjedel av den svenska officiella statistiken var EU-reglerad under 2020 enligt årsrapport 2020 om Sveriges officiella statistik.

EU-regleringar innebär krav på statistiken och dess kvalitet, många gånger i form av detaljeringsgrad i redovisningen. De innebär i många fall även krav på statistikens framställning, till exempel vilka variabler som ska ingå i datainsamlingen. Regleringarna kan innebära restriktioner i undersökningsdesignen.

3.3.3 Statistikprodukter och statistikområde

Resonemangen ovan om informationsbehov och ändamål samt om statistikens kvalitet i övrigt gäller statistikprodukter. Motsvarande resonemang kan föras om statistikområden. I förordningen (2001:100) om den officiella statistiken (statistikförordningen) förtecknas de statistikansvariga myndigheterna och vilka statistikområden de har ansvar för i den officiella statistiken. Statistikprodukterna är ett sätt att organisera statistiken som den ansvariga myndigheten tar fram inom statistikområdet. Vilka statistikområden som finns framgår av statistikförordningen – antalet kan variera över tid. Antalet statistikprodukter varierar också över tid, och finns i en förteckning i årsrapporterna för Sveriges officiella statistik.

Det kan vara naturligt att i resonemangen se till helheten först, det vill säga att utgå från den högre nivån, statistikområde. Båda nivåerna – statistikområde och statistikprodukt – ingår i utvärderingen.

3.4 Kvalitetskrav och tabellplan

Att sätta upp kvalitetskrav innebär att formulera miniminivåer för kvalitetskomponenterna.

Ett sätt att konkretisera ändamålet och kvalitetskraven är att sätta upp en *tabellplan*. Det finns två metoder för detta. Den ena metoden visar "tomma" tabeller, det vill säga de tabeller som undersökningen planeras resultera i men utan statistikvärden. Den andra metoden listar den planerade uppsättningen "statistikvärden". Båda fallen handlar om att beskriva, eller spegla, de statistiska målstorheter som ska skattas.

Tabellplanen visar således statistikens avsedda innehåll. Den blir samtidigt ett hjälpmedel för att ta ställning till krav på andra kvalitetskomponenter och till restriktioner. Följer statistiken EU-regleringar? Kommer de planerade tabellerna att kunna redovisas

med hänsyn till tillförlitlighet och statistiksekretess? Kommer statistiken att kunna sammanvändas med annan statistik som det finns önskemål om? Kommer den att tillgodose användarnas behov av aktualitet?

3.5 Design av statistiska undersökningar

Design innebär i korthet att utarbeta hur en kommande omgång av en statistisk undersökning ska genomföras. I designarbetet ligger att beakta krav på statistikens kvalitet och restriktioner av olika slag, till exempel avseende kostnader och uppgiftslämnarbörda.

De statistiska undersökningar som bidrar till den officiella statistiken är i allmänhet återkommande. Det finns då erfarenheter från statistikframställningen som kan nyttiggöras i senare omgångar, till exempel för resursallokering. Ibland kan det behövas en översyn, till exempel av datainsamlingsmetoder, av statistikens innehåll eller för ökad sam användbarhet genom samordning av undersökningar.

När informationsbehov prioriteras och ändamål formuleras är det viktigt att koppla ihop ändamålet med krav på statistikens kvalitet: statistikens innehåll, statistikens tillförlitlighet, etc. Det är också viktigt att, om möjligt, tillgodose kvalitetskraven genom en väl vald undersökningsdesign. I praktiken går det knappast att finna en optimal design – det finns många påverkande faktorer, och det är inte möjligt att härleda alla konsekvenser för kvalitet och kostnader. Strävan får främst vara att åstadkomma en god design som beaktar viktiga faktorer och undviker inflytelserika missbedömningar. Riskhantering, kvalitetssäkring och kvalitetskontroller ingår.

Avvägningar mellan kvalitetskomponenter ingår ofta i optimeringsdiskussioner och designarbete. Relationen mellan tillförlitlighet och aktualitet är ett exempel på detta.

Designarbetet kan vara iterativt när olika sätt att tillgodose kvalitetskraven prövas. Det kan bli nödvändigt att justera statistikens ändamål något, till exempel till följd av kostnader eller uppgiftslämnarbörda. En dialog med viktiga användare bör i allmänhet ingå när det ursprungliga förslaget och dess krav på kvaliteten modifieras.

Som konstaterats ovan kan tabellplanen vara ett sätt att konkretisera ändamålet. Undersökningsdesignen handlar dock inte bara om vilka statistiska målstorheter som ska skattas, utan också om att skattningarna ska vara tillräckligt tillförlitliga för ändamålet, att statistiken ska offentliggöras tillräckligt tidigt för ändamålet, etc.

3.6 Utfall – den kvalitet som uppnås

Designen ska vara styrande när undersökningen genomförs, men avvikelser kan uppstå, till exempel till följd av förseningar, att inplanerade resurser inte finns tillgängliga eller på grund av förändringar i omvärlden.

Den framställda statistikens kvalitet mäts, uppskattas eller bedöms, och den beskrivs i kvalitetsdeklarationen.

Statistikens ändamål, kvalitetskrav, undersökningsdesign och utfallet av framställningen kan ses som *fyra länkar i en kedja*. Utfallet bygger på de tidigare länkarna i kedjan.

Det är statistikens kvalitet, utfallet, som är viktigast i utvärderingen. Den erhållna kvaliteten kan av flera skäl vara en annan än den som planerades från början. Utvärderingen belyser dock mer än utfallet, bland annat i länkarna i kedjan.

4 Utvärderingens huvudsakliga drag

Detta kapitel beskriver de huvudsakliga dragen i utvärderingen av den officiella statistikens kvalitet samt avgränsningar.

En stor del av den officiella statistiken är återkommande och offentliggörs regelbundet, till exempel varje månad, varje kvartal, varje år eller vartannat år. Mycket upprepas varje gång. SAM eller statistikproducenten inför dock ändringar, och förändringar i omvärlden kan ha inflytande på kvalitet och kvalitetsbedömningar.

4.1 Ett cykliskt arbetssätt

Statistikens ändamål, kvalitetskrav, undersökningsdesign och utfallet av statistikframställningen kan, som noterats ovan, ses som fyra länkar i en kedja. Ändamålet ger, i princip, upphov till krav på kvalitetskomponenterna. Undersökningens design ska, i princip, vara sådan att kvalitetskraven tillgodoses. Utfallet – den kvalitet som statistiken har – ska i princip vara enligt designen, men det kan bli något annorlunda.

Figur 1. Cykliskt arbetssätt

Utfallet utvärderas i den löpande verksamheten. Erfarenheter och slutsatser används i kommande omgångar. Eventuellt formuleras ändamål, kvalitetskrav och undersökningens design om. Det kan bero på utvärderingens slutsatser eller på ändrade informationsbehov.

Det cykliska arbetssättet som visas i Figur 1 har likheter med resonemang om ständiga förbättringar genom observationer och åtgärder, det som ofta kallas PDCA: *Plan, Do, Check, Act*.

Arbets sättet är tydligt men inte nödvändigtvis lätt att implementera. De successiva övergångarna mellan länkarna innebär utmaningar. Det kan behövas många diskussioner med statistikanvändare, i användarråd eller andra forum, för att precisera informationsbehov, ändamål och kvalitetskrav. Tänkbara datakällor och register kan behöva studeras och utvärderas. Den erhållna kvaliteten ska helst mätas, vilket inte är lätt annat än för enstaka kvalitetskomponenter. Om nivån inte kan mätas, ska den uppskattas eller bedömas på ett sätt som är väl underbyggt och som kan motiveras.

Utfallet är det viktigaste i utvärderingen, men även de tidigare länkarna i kedjan har betydelse för förståelsen av den officiella statistikens kvalitet. Alla fyra länkarna ingår därför i utvärderingen.

4.2 Enbart offentliggjord officiell statistik

Utvärderingen avser enbart den officiella statistiken. Det följer av 13 a § förordningen (2001:100) om den officiella statistiken (se kapitel 1). Den avser enbart offentliggjord statistik, vilket innebär att återgivningar av officiell statistik inte ingår i utvärderingen.

4.3 Utvärdering per kalenderår – utvärderingsår

Utvärderingen avser statistik som har offentliggjorts under ett visst kalenderår. Detta år kallas *utvärderingsåret*.

Utvärderingen ska, enligt föreskrifterna SCB-FS 2022:23, vara en systematisk bedömning i efterhand av aktiviteterna utveckling, framställning och spridning av officiell statistik med tonvikt på statistikens kvalitet. Uppgifter om utvärderingsåret ska lämnas senast den 15 januari året efter.

Detta innebär att:

- Intermittent statistik ingår om den statistiken har haft ett offentliggörande under utvärderingsåret.
- Årsstatistik ingår med den statistik som har offentliggjorts preliminärt eller slutligt (ofta båda) under utvärderingsåret oavsett statistikens referensår.
- Kvartalsstatistik ingår med den statistik som har offentliggjorts preliminärt eller slutligt under utvärderingsåret oavsett statistikens referensår.
- Månadsstatistik ingår normalt på samma sätt som kvartalsstatistik. Om all statistik med referenstider under utvärderingsåret hinner offentliggöras före utvärderingen kan det vara bekvämt att använda en ”förskjuten” utvärderingsperiod och inkludera all statistik med referenstider under utvärderingsåret.

Sett till en följd av utvärderingar ska dessa över tid genomföras på ett sådant sätt att all offentliggjord statistik kommer med en och endast en gång. Det är för månadsstatistik, och ofta även för kvartalsstatistik,

rimligt att tyngdpunkten i utvärderingen läggs på statistik med utvärderingsåret som referensår. De enstaka perioder för föregående kalenderår som offentliggörs under utvärderingsåret uppmärksammas endast om utfallet är avvikande.

4.4 Preliminär och slutlig statistik

Om både preliminär och slutlig statistik offentliggörs under utvärderingsåret görs en gemensam utvärdering. Bedömningarna behöver inte vara desamma i alla avseenden. Utvärderingen blir då en lämplig sammanvägning.

4.5 Statistikområde och statistikprodukter

Utvärderingen utgår från statistikområden enligt förordningen (2001:100) om den officiella statistiken. I ett statistikområde ingår en eller flera statistikprodukter. En statistikprodukt tillhör vanligen ett statistikområde, men den kan tillhöra flera.

Utvärderingen på nivån statistikområde görs för området som helhet. Det handlar bland annat om informationsbehovet inom hela området, om statistikens ändamål sammantaget för hela området och om kvalitetsstudier.

SAM delar på lämpligt sätt in statistiken inom ett område i statistikprodukter, som tillsammans tillgodoser de informationsbehov och de ändamål som SAM har valt för området. Ett syfte med att ställa frågor om området är att kartlägga exempelvis om det finns viktiga informationsbehov som inte tillgodoses.

Om en statistikprodukt tillhör flera statistikområden ingår den i utvärderingen av alla dessa statistikområden. Den utvärderas en gång som statistikprodukt.

Utvärderingen på nivån statistikprodukt är uppbyggd runt det cykliska arbetssättet.

4.6 Återkoppling och nytta

Att göra en (själv)utvärdering av den officiella statistikens kvalitet har en nytta utöver utvärderingens huvudsakliga syfte (vilket noterades i avsnitt 2.3 ovan). En systematisk genomgång kan vara ett led i det egna förbättringsarbetet. Det cykliska arbetssättet i Figur 1 visar återkopplingen av utvärderingens resultat till kommande år.

Återkopplingen kan exempelvis handla om förslag till en bättre resursanvändning, avvikelser i statistikframställningen från undersökningsdesignen eller statistikens kvalitet.

Diskussioner med användare och beställare om informationsbehov och prioriteringar ingår i förbättringsarbetet, och återkopplingen kan vara ett av underlagen. Det kan exempelvis gälla olika tänkbara förändringar.

5 Anvisningar till formulären för utvärdering

Det här kapitlet ger anvisningar och stöd för att fylla i formulären för utvärdering av den officiella statistikens kvalitet.

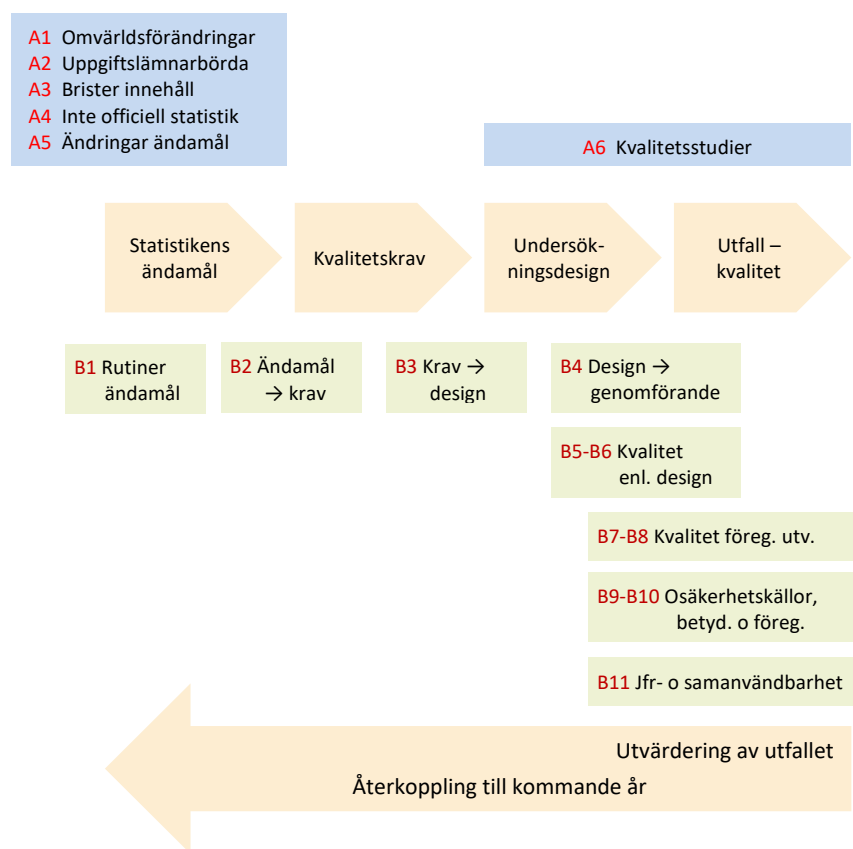
Utvärdering per statistikområde och statistikprodukt

Huvudsyftet är att utvärdera den officiella statistikens kvalitet per statistikområde och år. Beroende på frågornas karaktär och med hänsyn till uppgiftslämnarbörda ställs vissa frågor per statistikområde och andra per statistikprodukt.

Flertalet frågor är inriktade på utvärderingsåret, men några frågor avser förändringar, eller skillnader, från föregående utvärdering.

Huvuddragen för formulär A avseende statistikområde och formulär B avseende statistikprodukt visas i Figur 2 nedan. Figur 2 är en utbyggnad av Figur 1 i avsnitt 4.1 med formulärens frågenummer inlagda tillsammans med ett eller ett par nyckelord. De två formulären har olika inriktningar och tyngdpunkter.

Figur 2. Cykliskt arbetssätt med hänvisningar till de två formulären, A område och B statistikprodukt

Bedömningar, ställningstaganden

Utvärderingen följer kedjan i Figur 2 med dess målsättningar. Några frågor handlar om avvikelser från målsättningar och några andra om skillnader mellan utvärderingar. Vissa av de bedömningar, eller ställningstaganden, som ska göras har subjektiv karaktär, och de görs bäst av den statistikansvariga myndigheten. (Akronymen SAM används inte i formulären och därför inte i kapitel 5.)

Bedömningar ska göras av avvikelser och skillnader: om det är en större, påtaglig, skillnad – i motsats till en mindre eller obetydlig skillnad. I bedömningen betraktas statistikens kvalitet främst med statistikanvändares ögon: vilka avvikelser som statistikanvändare förväntas se som påtagliga. Även den statistikansvariga myndighetens och statistikproducentens syn ingår. Osäkerhetskällor betraktas däremot främst med den statistikansvariga myndighetens och statistikproducentens ögon.

Anvisningar till formulären

När formulären ska fyllas i är det viktigt att läsa anvisningarna parallellt som stöd. Det kan vara bra att läsa även tidigare kapitel i denna handbok.

Statistikens ändamål, som är grundläggande för utvärderingen, ingår i båda formulären som Figur 2 visar. För statistikområdet handlar det om området som helhet med kopplingar till informationsbehov i flera avseenden. För statistikprodukten är två frågor knutna till dess ändamål. Den första frågan gäller rutiner för aktualisering och precisering, och den andra frågan kopplar kvalitetskrav till ändamålet.

Om olika personer besvarar frågeformulären behövs kontakter dem emellan. Det gäller särskilt mellan den som besvarar områdesformuläret och den, eller dem, som besvarar formuläret för statistikprodukter.

Beskrivande svar ska vara kortfattade och bara lyfta fram det viktigaste. Exempel på svar ges i anslutning till frågorna nedan. Uppgifterna som lämnas i formulären utgör till SCB inkommen allmän handling.

Ställningstaganden och beskrivningar kan vara till nytta också för myndigheten själv i kvalitetsarbetet och i dialoger med användare.

A Utvärdering av statistikområde

Utvärderingen på nivån statistikområde görs för området som helhet. I ett statistikområde ingår en eller flera statistikprodukter. En statistikprodukt tillhör normalt endast ett statistikområde. Frågorna i detta formulär handlar bland annat om informationsbehovet inom hela statistikområdet, om statistikens ändamål sammantaget för hela området och om kvalitetsstudier.

Första gången utvärderingen görs för ett statistikområde finns ingen tidigare utvärdering att jämföra med. Jämförelser kan vara svåra om statistik innehållet i statistikområdet har ändrats mycket. Det finns ett svarsalternativ i formuläret som tar hänsyn till detta.

A1 Omvärldsförändringar inom ramen för statistikområdet

Ibland sker förändringar i omvärlden som påverkar användarnas behov av statistisk information, exempelvis till följd av nya bestämmelser i lagar, en finanskris eller en pandemi. Informationsbehoven kan handla om att statistiken ska synliggöra effekter av en händelse på ett tydligare sätt genom utökad eller mer detaljerad redovisning. Ett annat exempel på behov är mer aktuell eller mer frekvent statistik.

Har det sedan föregående utvärdering skett omvärldsförändringar som påverkat viktiga informationsbehov hos användarna?

Om frågan besvaras med Ja ställs en uppmanande följdfråga:

Beskriv kort de omvärldsförändringar som skett, och hur de har påverkat viktiga informationsbehov hos användarna.

Frågan besvaras med ett kort fritextsvar. Några exempel:

- Nya bestämmelser i socialtjänstlagen medför nya behov av statistik.
- Ändringar i målen för den nationella jämställdhetspolitiken innebär att nya indikatorer behövs.
- Vattenbrist i delar av landet har lett till ökat intresse för statistik över vattenanvändning.
- Coronapandemin innebar önskemål om mer frekvent publicering.
- Coronapandemin innebar ett ökat behov av tidig, preliminär, statistik.
- AI har blivit en stor fråga inom IT-användning, och investeringar i AI efterfrågas.
- Plastanvändningen ändras och fokus är på cirkularitet så fler detaljer om avfallsflöden behövs, även bättre jämförbarhet mellan EU:s medlemsstater.

A2 Hänsyn till uppgiftslämnarbörda

För att uppgiftslämnarbördan inte ska bli för stor kan myndigheten, om det är möjligt, välja att minska mängden data som samlas in genom direktinsamling (från enskilda uppgiftslämnare specifikt för undersökningens syfte). Detta kan i sin tur innebära att vissa av användarnas viktiga informationsbehov inte kan prioriteras. Exempelvis kan statistikens innehåll bli mindre detaljerat på grund av att myndigheten tar hänsyn till uppgiftslämnarbördan. Ett annat exempel är att statistiken baseras på register och därför får ett något annat innehåll än den skulle ha haft vid direktinsamling.

Medförde hänsyn till uppgiftslämnarbörda att viktiga informationsbehov *inte* tillgodosågs under utvärderingsåret?

Svaret avser utvärderingsåret och kan vara detsamma flera år i rad. Det kan gälla en eller flera statistikprodukter inom statistikområdet.

Om frågan besvaras med Ja ställs en uppmanande följdfråga:

Beskriv kort hur hänsyn till uppgiftslämnarbörda medförde att viktiga informationsbehov *inte* tillgodosågs:

Frågan besvaras med ett kort fritextsvar. Några exempel:

- Samlar enbart in EU:s obligatoriska variabler och inte de frivilliga variablerna, trots att de frivilliga är efterfrågade.
- Uppgifter hämtas från befintliga register, vilket begränsar informationen mer än önskvärt.
- Det är inte möjligt att utöka urval och antal frågor då uppgiftslämnarbördan upplevs som stor. Därmed kan vissa viktiga informationsbehov inte tillgodoses.
- Redovisningen bör ske på lägre regional nivå, men målsättningen om minskad uppgiftslämnarbörda hindrar nedbrytning på lägre regional nivå på grund av för litet urval.

A3 Brister i statistikens innehåll

Statistikens innehåll kan åskådliggöras med en tabellplan (se till exempel avsnitt 3.4 ovan) som visar bland annat objekt, variabler, redovisningsgrupper och referentstider (dvs. de målstorheter som ska skattas). Vad som ingår i statistiken beror på de prioriteringar myndigheten gör av vilken statistik som ska framställas inom statistikområdet. Innehållet i statistiken kan avvika från användarnas önskemål (dvs. intressestorheterna), även om dessa informationsbehov är viktiga. Det kan till exempel handla om att det finns risk att enskilda uppgifter röjs, att olika användare har något motstridiga önskemål eller att uppgiftslämnarbördan eller kostnaderna för att tillgodose önskemålen blir för höga.

Fanns det påtagliga brister i statistikens innehåll i förhållande till viktiga informationsbehov under utvärderingsåret?

Svaret kan vara detsamma flera år i rad.

Om frågan besvaras med Ja ställs en uppmanande följdfråga.

Beskriv kort de påtagliga brister som fanns i statistikens innehåll, och orsaker till dessa brister:

Frågan besvaras med ett kort fritextsvar. Några exempel:

- Behov av en mer detaljerad redovisning, t.ex. lägre geografisk nivå. Sekretess är huvudorsak.
- En mer täckande redovisning är efterfrågad, men enligt gällande förordning finns inte stöd för att samla in dessa uppgifter.
- Avsaknad av aktuell statistik avseende tillgångar och skulder för individer och hushåll. SCB saknar rättsliga förutsättningar för att samla in administrativa data om individers tillgångar och skulder.
- Arbetsmiljö belyst från organisationsperspektivet saknas. Beskrivningen idag utgår främst från individperspektivet.
- Statistik över levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning är inte jämförbar mellan olika undersökningar. En gemensam definition saknas.
- Behov av en mer frekvent redovisning och därmed mer frekvent datainsamling.
- Mer information om hur effekterna av covid-19 har påverkat och påverkar arbetsmiljön behöver samlas in.
- Statistiken bör uppdateras oftare, men budgeten är begränsad.

A4 Statistik som inte är officiell

Utöver statistik som är officiell kan myndigheten framställa annan statistik som efterfrågas av användarna. Det kan finnas olika anledningar till att denna statistik inom statistikområdet inte är officiell, till exempel att kvaliteten inte är tillräcklig eller att det är temporär statistik.

Framställde myndigheten statistik inom statistikområdet som *inte* är officiell och som tillgodosåg viktiga informationsbehov under utvärderingsåret?

Svaret kan vara detsamma flera år i rad.

Om frågan besvaras med Ja ställs två uppmanande följdfrågor.

Beskriv kort den statistik som framställdes inom statistikområdet som *inte* är officiell och som tillgodosåg viktiga informationsbehov:

Frågan besvaras med ett kort fritextsvar.

Beskriv kort anledningarna till att statistiken *inte* är officiell:

Frågan besvaras med ett kort fritextsvar. Några exempel:

- Osäkerhet i hur ofta statistiken ska publiceras i framtiden.
- Kvaliteten är inte tillräckligt bra.
- Kvalitetsbrister som inte är utredda.
- Ad hoc-undersökningar.
- Marknadsanknuten statistik.
- Tillfälliga frågor om coronapandemin.
- På grund av coronapandemin har viss statistik blivit väldigt efterfrågad och preliminär statistik publiceras oftare än vanligt samt mer uppdelad än vanligt.
- Oklara gränsdragningar mellan myndigheter om statistikredovisningen.
- De preliminära uppgifterna genomgår inte tillräcklig kvalitetskontroll.

A5 Ändringar av statistikens ändamål

Statistikens ändamål anger det huvudsakliga syftet med statistiken. Ibland kan statistikens ändamål behöva ändras. Ändringarna kan till exempel bero på att det har tillkommit viktiga informationsbehov eller att myndigheten har gjort omprioriteringar inom statistikområdet. Vad som är ändringar i stor, respektive viss, omfattning är en bedömningsfråga.

Har det sedan föregående utvärdering skett ändringar av statistikens ändamål?

De tre svarsalternativen är

- Ja, i stor omfattning
- Ja, i viss omfattning
- Nej

För de båda första svarsalternativen ställs en uppmanande följdfråga.

Beskriv kort ändringarna av statistikens ändamål:

Frågan besvaras med ett kort fritextsvar. Några exempel:

- Nyttillkomna större informationsbehov har inkluderats.
- En omprioritering har gjorts.

- Ändamålet har utökats och omfattar årligen återkommande officiell statistik på riks-, läns- och kommunnivå.
- Områdets ändamål har utvidgats. Flera statistikprodukter ingår.
- Omfattande ändring av innehållet.

A6 Kvalitetsstudier

En kvalitetsstudie är en dokumenterad studie av statistikens kvalitet som oftast berör någon eller några kvalitetskomponenter. Den innehåller bland annat en beskrivning av syfte, metod och resultat samt slutsatser och rekommendationer. Kvalitetsstudien kan göras separat eller som en del av en undersökning. Den kan till exempel vara en studie av mätfel (genom jämförelser av data) eller en studie av uppsnabbning, undertäckning eller kontaktstrategier. Det kan också vara en studie av ett register eller en annan datakälla som används av en eller flera produkter inom statistikområdet.

Har det sedan föregående utvärdering färdigställts någon kvalitetsstudie inom statistikområdet?

Kvalitetsstudier kan ha gjorts för en eller flera statistikprodukter.

Om frågan besvaras med Ja ställs en uppmanande följdfråga.

Ange kvalitetsstudiens titel och beskriv kort slutsatserna för varje kvalitetsstudie:

Ange högst tre kvalitetsstudier.

B Utvärdering av statistikprodukt

När utvärderingen av statistikprodukten görs är det viktigt att läsa igenom samtliga frågor och anvisningar för att få en helhetsbild och kunna förstå det cykliska arbetssättet (se figur 1 och figur 2 ovan). När utvärderingen på nivån statistikprodukt besvaras är det bra att även ha den aktuella kvalitetsdeklarationen till hands. Information i kvalitetsdeklarationen ska inte upprepas annat än i enstaka fall.

Kvaliteten beskrivs här inte i detalj utan sammanfattas mestadels i fem kvalitetskomponenter: *Statistikens innehåll* (underkomponent till huvudkomponenten *Relevans*), samt de fyra huvudkomponenterna *Tillförlitlighet*, *Aktualitet och punktlighet*, *Tillgänglighet och tydlighet* samt *Jämförbarhet och sammanvändbarhet*.

Formuläret har en inledande fråga om något offentliggörande görs för statistikprodukten under utvärderingsåret – ett villkor för att besvara formuläret. I frågor om jämförelser med föregående utvärdering finns ett svarsalternativ för fallet att det är första gången utvärderingen görs för produkten.

Att lämna en kommentar i fritextfältet är obligatoriskt för fråga B2 vid ett nej-svar. I övrigt, att lämna kommentarer i fritextfälten är frivilligt, men det uppmuntras. Möjligheten att lämna kommentarer ges för att hjälpa den statistikansvariga myndigheten att tänka efter och konkretisera sina svar. Detta kan ge mervärde både till den statistikansvariga myndigheten själv och till SCB i arbetet med att analysera svaren inför den årliga rapporten om den officiella statistiken, till regeringen.

B1 Rutiner för att fastställa statistikens ändamål

Statistikproduktens ändamål, som ska anges i kvalitetsdeklarationen, bör visa syftet med statistiken samt spegla de informationsbehov som den statistikansvariga myndigheten har prioriterat.

När omvärlden och användarnas behov av statistisk information förändras kan statistikområdets ändamål (fråga A5) eller statistikproduktens ändamål (denna fråga) behöva ändras. Det är viktigt att säkerställa att statistikproduktens ändamål är såväl aktuellt som klart och tydligt formulerat.

Finns det rutiner för att aktualisera och precisera statistikproduktens ändamål?

De tre svarsalternativen är

- Ja, fullständiga rutiner
- Ja, vissa rutiner men inte fullständiga
- Nej

Exempel på rutiner för att aktualisera och precisera statistikens ändamål:

- Ha för vana att dokumentera de bakomliggande tankarna och diskussionerna i årets utvärdering av den officiella statistikens kvalitet. Detta kan ge input till en aktualisering av statistikens ändamål.
- En lista över potentiella förbättringsaktiviteter upprättas och underhålls från år till år. Aktiviteter kan inkludera att justera rutiner för kommande produktionsomgångar utifrån omvärldsförändringar eller vunna erfarenheter från den gångna produktionsomgången som kan inverka på statistikens ändamål. Andra aktiviteter kan vara att göra experiment eller kvalitetsstudier. Efter varje utvärdering enligt det cykliska arbetssättet, bör produktionsteamet uppdatera denna lista för att lägga till och omprioritera aktiviteter relativt hur viktig frågan är i förhållande till statistikens ändamål, förväntade resultat och olika restriktioner som berör statistikprodukten, exempelvis kostnader och uppgiftslämnarbörda.
- Utvärdera det gångna årets produktionsprocess i samband med verksamhetsplanering för kommande år med beaktande av styrkor och svagheter i varje huvudprocess för att se om designen eller produktionsprocessen behöver justeras inför nästa produktionsår. Hur kan man behålla styrkor och åtgärda svagheter/kvalitetsbrister?
- I samband med utvärderingen (ovan), kontrollera om omvärldsförändringar har skett sedan den senaste utvärderingen – externt eller internt – som påverkar statistikområdet, statistikens ändamål eller kvalitetskraven. Stäm gärna av de eventuella omvärldsförändringarna och hur de påverkar statistiken med huvudanvändarna. Dokumentera dessa diskussioner.
- Har det kommit nya användarkrav eller nya datakällor? Finns nya restriktioner i form av budgetnedskärningar eller minskad uppgiftslämnarbörda? Finns liknande statistik inom den officiella statistiken som gör att statistiken kan tas bort? Har effektiviseringar gjorts som möjliggör att man kan ta fram mer

statistik? Kan mer statistik göras till officiell statistik?
Dokumentera dessa diskussioner.

- Dokumentera avvägningar som har gjorts mellan kvalitetskomponenter och hur komponenterna prioriteras utifrån statistikens ändamål. Exempelvis kan underkomponenterna *Statistikens innehåll* och *Jämförbarhet över tid* ställas mot varandra. Ytterligare ett exempel på ett motsatsförhållande är mellan huvudkomponenterna *Tillförlitlighet* och *Aktualitet*.

Mer information om att fastställa statistikens ändamål finns i Statistikproduktionsstödet, [SPS \(scb.se\)](https://www.scb.se), process 1.4 *Fastställ ändamål*, samt om årliga utvärderingar av en produktionsomgång för omprioriteringar och ändringar till nästa produktionsomgång, i process 8.1 *Utvärdera*.

B2 Statistikens ändamål och kvalitetskrav

Med statistikens ändamål följer krav på statistikens kvalitet. Kvalitetskraven formuleras av den statistikansvariga myndigheten. Därigenom fastställs miniminivåer för kvalitetskomponenterna, huvudsakligen: *Statistikens innehåll* (underkomponent till *Relevans*) samt de fyra huvudkomponenterna *Tillförlitlighet*, *Aktualitet* och *punktlighet*, *Tillgänglighet* och *tydlighet* samt *Jämförbarhet* och *samanvändbarhet*.

Ett sätt att konkretisera statistikens ändamål och kvalitetskraven är att som hjälpmedel sätta upp en tabellplan, som visar statistikens tänkta innehåll, dvs. de statistiska målstorheterna. Exempel på frågeställningar kring kvalitetskrav och tabellplanen är: Kommer skattningar kunna redovisas med hänsyn till tillförlitlighet och statistiksekretess? Kommer användarnas behov av aktualitet att tillgodoses, deras behov av sammanvändbarhet? Följs nationella och internationella standarder? etc.

Om kvalitetskrav formuleras explicit (klart uttryckta) blir de synliga i arbetet med att designa den statistiska undersökningen och att framställa statistiken. Det kan även finnas implicita (underförstådda) krav, i form av restriktioner eller som en del av den statistikansvariga myndighetens allmänna rutiner.

Krav på olika kvalitetskomponenter ska även avvägas mot varandra med beaktande av statistikens ändamål, t.ex. *Tillförlitlighet* mot *Aktualitet*. Eventuella ändringar i kvalitetskraven stäms av med huvudanvändarna.

Fanns kvalitetskrav (dvs. miniminivåer för kvalitetskomponenterna) formulerade, explicit eller implicit, utifrån statistikproduktens ändamål – kvalitetskrav som gällde för produkten under utvärderingsåret?

De tre svarsalternativen är

- Ja
- Nej
- Vet inte

Om nej, beskriv varför inga kvalitetskrav fanns. Denna kommentar är obligatorisk vid nej-svar. *Vidare till fråga B4.*

B3 Kvalitetskrav och undersökningsdesign

Undersökningsdesign innebär i korthet att den statistikansvariga myndigheten förbereder hur en kommande undersökningsomgång (eventuellt flera samtidigt) ska genomföras. I undersökningsdesignen planeras och utformas bland annat hur datainsamling, bearbetningar, analyser och redovisning ska gå till. Det görs med hänsyn till ställda krav på statistikens kvalitet och restriktioner av olika slag för att uppfylla statistikens ändamål. Restriktioner kan till exempel gälla kostnader och uppgiftslämnarbördor, statistiksekretess samt personuppgiftshantering. I princip ska undersökningens design vara sådan att kvalitetskraven tillgodoses.

Kvalitetskraven sammanfattas här genom fem kvalitetskomponenter: *Statistikens innehåll* (underkomponent till *Relevans*) samt de fyra huvudkomponenterna *Tillförlitlighet*, *Aktualitet och punktlighet*, *Tillgänglighet och tydlighet* samt *Jämförbarhet och sam anvä ndbarhet*.

Tillgodosåg undersökningsdesignen de ställda kvalitetskraven under utvärderingsåret när det gäller ...

... Statistikens innehåll?

De fyra svarsalternativen är

- Ja, helt
- Ja, delvis
- Nej
- Vet inte

En kommentar kan lämnas. Denna kommentar är frivillig.

Exempel på formulerade kvalitetskrav på **Statistikens innehåll**:

- Tabellplanen speglar det innehåll i statistiken som krävs, inklusive från EU, för att tillgodose statistikens ändamål och därmed de prioriterade användarnas informationsbehov.

- Omvärldsförändringar beaktas så att ”nya” fenomen täcks in, t.ex. nätanslutna solcellsanläggningar i den kommunala och regionala energistatistiken.

Exempel på formulerade kvalitetskrav på **Tillförlitlighet**:

- Krav finns för urvalsosäkerheten, totalt och för vissa viktiga redovisningsgrupper.
- Modeller bygger på högst n år gamla källor.
- Den slutliga statistiken revideras inte mer än $\pm x$ procent i förhållande till den preliminära statistiken.

Etc.

Se bilaga för en större exempelsamling med formulerade kvalitetskrav för olika kvalitetskomponenter!

B4 Undersökningens design och genomförande

Även om undersökningens design ska vara styrande när undersökningen genomförs – statistiken framställs – kan avvikelser uppstå till följd av exempelvis förseningar, förändringar i omvärlden eller att inplanerade resurser inte finns tillgängliga.

Följdes undersökningens design vid statistikframställningen under utvärderingsåret?

De tre svarsalternativen är

- Ja, helt
- Ja, delvis
- Nej

B5 Statistikens kvalitet

Kvaliteten i statistiken kan bli en annan än målsättningen i undersökningsdesignen. Det kan exempelvis bero på väsentligt ändrad svarsfrekvens, förseningar, förändringar i omvärlden eller att inplanerade resurser inte fanns tillgängliga. Avvikelser i kvaliteten kan vara antingen till det bättre (positiva) eller till det sämre (negativa). De positiva avvikelserna är sällan störande på samma sätt som de negativa. De kan till exempel bero på att resurserna använts bättre.

Vad som är en större, påtaglig avvikelse i statistikens kvalitet är en bedömningsfråga.

Frågan ställs för var och en av de fem kvalitetskomponenterna, på samma sätt som i fråga B3 om kvalitetskrav och design.

Avvek statistikens kvalitet påtagligt från målsättningen i undersökningens design under utvärderingsåret när det gäller ...

... Statistikens innehåll?

De fyra svarsalternativen är

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej
- Vet inte

... Tillförlitlighet?

Etc.

B6 Sammanfattande bedömning för statistikens kvalitet

Gör en sammanfattande bedömning för de fem kvalitetskomponenterna i B5.

Sammantaget, avvek statistikens kvalitet påtagligt från målsättningen i undersökningens design under utvärderingsåret?

De tre svarsalternativen är

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej

B7 Större skillnader för kvalitetskomponenter

Ta för var och en av de fem kvalitetskomponenterna ställning till om det finns någon större skillnad i kvalitet mellan denna och föregående utvärdering. Skillnader kan till exempel gälla statistikens tillgänglighet och tydlighet (olika kanaler och presentationsformer) eller dess sammanvändbarhet (inom och utanför statistikområdet).

Officiell statistik som är intermittent ingår det år som statistiken offentliggörs. Jämförelsen görs då med föregående offentliggörande.

Skiljer sig statistikens kvalitet från föregående utvärdering när det gäller ...

... Statistikens innehåll?

De fem svarsalternativen är

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej
- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten
- Vet inte

En kommentar kan lämnas. Denna kommentar är frivillig.

... Tillförlitlighet?

Etc.

B8 Sammanfattande bedömning av jämförelsen

Gör en sammanfattande bedömning för de fem kvalitetskomponenterna i fråga B7.

Sammantaget, skiljer sig statistikens kvalitet från föregående utvärdering?

De fyra svarsalternativen är

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej
- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten

B9 Osäkerhetskällor

Ta ställning till vilken osäkerhetskälla som har störst betydelse för statistikens osäkerhet: *Urval, Ramtäckning, Mätning, Bortfall, Bearbetning* eller *Modellantaganden* (delkomponenter i kvalitetsbegreppet).

Vilken osäkerhetskälla bedöms ha haft störst betydelse för statistikens osäkerhet under utvärderingsåret?

- Urval
- Ramtäckning
- Mätning
- Bortfall
- Bearbetning
- Modellantaganden

B10 Jämförelse med föregående utvärdering

Bedöm om inflytandet av var och en av de sex osäkerhetskällorna har ändrats påtagligt från föregående utvärdering och i så fall i vilken riktning.

Har inflytandet av följande osäkerhetskällor ändrats påtagligt från föregående utvärdering när det gäller ...

... Urval?

De fem svarsalternativen är

- Ja, ändrats till det bättre
- Ja, ändrats till det sämre
- Nej
- Statistiken baseras inte på en urvalsundersökning
- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten

Om ja, kan en kommentar lämnas med en beskrivning av ändringen. Denna kommentar är frivillig.

... Ramtäckning?

De fyra svarsalternativen är

- Ja, ändrats till det bättre
- Ja, ändrats till det sämre
- Nej
- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten

Om ja, kan en kommentar lämnas med en beskrivning av ändringen. Denna kommentar är frivillig.

... Mätning?

Etc.

B11 Jämförbarhet och sammanvändbarhet

Jämförbarhet handlar om möjligheterna att göra jämförelser mellan olika referenstider och olika grupper. Sammanvändbarhet handlar om möjligheterna att kombinera och tillsammans analysera olika statistikvärden.

Jämförbarhet över tid kan vara enklast att bedöma, men beakta även *Jämförbarhet mellan grupper* och *Sammanvändbarhet i övrigt*. Det kan till exempel vara en ändring i variabeldefinitioner eller en ändring i metoder för att datainsamlingen ska gå snabbare. Frasen *störst betydelse* i frågeställningen nedan syftar på den faktor som bidragit mest till *bristande jämförbarhet* och *sammanvändbarhet*.

Vilken faktor bedöms ha haft störst betydelse för kvalitetskomponenten *Jämförbarhet och sammanvändbarhet* under utvärderingsåret?

De tre svarsalternativen är

- Definitioner
- Metoder
- Omvärldsförändringar

En kommentar kan lämnas. Denna kommentar är frivillig.

Bilaga-Exempel på kvalitetskrav för kvalitetskomponenterna

Exempel på kvalitetskrav för kvalitetskomponenterna

Kvalitetskomponent: Statistikens innehåll

- Tabellplanen speglar det innehåll i statistiken som krävs, inklusive från EU, för att tillgodose statistikens ändamål och därmed de prioriterade användarnas informationsbehov.
- Omvärldsförändringar beaktas så att ”nya” fenomen täcks in, t.ex. nätanslutna solcellsanläggningar i den kommunala och regionala energistatistiken.
- Alla potentiella datakällor har inventerats.
- Statistiken kan redovisas utifrån statistikens ändamål även med beaktande av sekretesskrav.

Kvalitetskrav för registerbaserad statistik eller för statistik som utgör vidarebearbetningar av annan statistik från olika källor:

- Det statistiska problemet har uttryckts med målstorheter, dvs. målpopulation, målvariabler m.m., så att inte bara ”de register som finns att tillgå” används rakt av för att ta fram statistik.
- Leveransöverenskommelser finns med externa registerleverantörer som innehåller krav utifrån hur uppgifter används till statistiken.
- Vid användning av flera datakällor har de samma referenstid, eller källornas referenstider är preciserade.
- Datakällorna har samma objekttyp, eller registerobjekt härleds till samma objekttyp för målobjekten.

Kvalitetskomponent: Tillförlitlighet

- Krav finns för urvalsosäkerheten, totalt och för vissa viktiga redovisningsgrupper.
- Modeller bygger på högst n år gamla källor.
- Den slutliga statistiken revideras inte mer än $\pm x$ procent i förhållande till den preliminära statistiken.
- Krav finns för den osäkerhet som kan uppstå på grund av bortfall.
- En produktspecifik checklista för outputgranskning används.
- Eventuella snedvridande effekter (systematiska avvikelser) som uppstår till följd av vissa osäkerhetskällor (bortfall, ramtäckning, mätning, bearbetning, modellantaganden) studeras, beskrivs och åtgärdas om möjligt.
- Mättekniska genomgångar görs regelbundet för att undvika risken för mätfel och för att underlätta uppgiftslämnarbördan så långt som det går i förhållande till statistikens ändamål.
- Säsongrensning görs för den statistik som visar säsongsmönster. Metoden och de antaganden som görs är avstämde med huvudanvändarna.

- Högst y % av målstorheten (bedömd storlek) har exkluderats från direktinsamling via ett cut-off-förfarande.
- Härledning av variabler förklaras.
- Osäkerheten till följd av modellantaganden bedöms vara högst z %.

Kvalitetskrav för registerbaserad statistik eller för statistik som utgör vidarebearbetningar av annan statistik från olika källor:

- Högst x % relativa medelfel i primärstatistik som baseras på urvalskällor.
- Högst y % partiellt bortfall för variabel a , b och c .
- Högst z % vägd andel objektbortfall i underliggande källor.
- Registerkällor täcker lägst r % av målpopulationen.
- Lägst w % matchning mellan olika register.
- Dubletter elimineras vid matchning av olika register.
- Ogiltiga poster upptäcks vid granskningen.
- Falsa träffar upptäcks vid granskningen.
- Logiska fel i underlagen hanteras genom granskningskontroller och eventuella åtgärder.
- God sammanvändbarhet finns med den underliggande primärstatistiken.

Kvalitetskomponent: Aktualitet och punktlighet

- Framställningstiden planeras utifrån de prioriterade användarnas behov.
- Statistiken offentliggörs i enlighet med publiceringsplanen.
- Frekvensen eller periodiciteten i statistikens referenstid, i undersökningens uppgiftsinsamling och i statistikens redovisning planeras utifrån de prioriterade användarnas behov.

Kvalitetskomponent: Tillgänglighet och tydlighet

- Analyser och förklaringar finns om förekommande statistiska samband.
- Dokumentation innefattar vanliga frågor och svar (FAQ).

Kvalitetskrav för registerbaserad statistik eller för statistik som utgör vidarebearbetningar av annan statistik från olika källor:

- Dokumentationen beskriver eller hänvisar till alla primära datakällor.
- Dokumentationen innefattar eller hänvisar till blanketter som ligger till grund för de administrativa källorna.

Kvalitetskomponent: Jämförbarhet och sammanvändbarhet

- Längden på jämförbara tidsserier är avpassad till de prioriterade användningar som framgår av statistikens ändamål, t.ex. till ett visst årtal som är avvägt som lämplig tidpunkt.
- Krav på jämförbarhet över tid har vägts mot uppdateringar av statistikens innehåll och metodändringar.
- Statistiken är jämförbar med andra EU-länders statistik.
- Variabeldefinitioner är tydliga och förklaras i relation till andra förekommande definitioner i andra statistikprodukter, t.ex. sysselsättning.
- Jämförbarheten över tid och mellan grupper som har olika datakällor är tillfredsställande utifrån statistikens ändamål både på makronivå (tidsserier för statistik) och på mikronivå (longitudinella jämförelser) för berörda variabler.
- Användarnas behov av sammanvändbarhet med annan statistik tillgodoses och beskrivs på ett tydligt sätt.
- Nationella och internationella standarder används för att underlätta jämförbarhet och sammanvändbarhet.
- Jämförelser görs med annan statistik som kan sammanvändas för att säkerställa användarnas behov och för att kunna förklara eventuellt bristande sammanvändbarhet i kvalitetsdeklarationen.

Kvalitetskrav för registerbaserad statistik eller för statistik som utgör vidarebearbetningar av annan statistik från olika källor:

- Statistikvärdena har jämförts med uppgifter från statistikprodukt A eller register B.

Exempel på implicita kvalitetskrav

- Kvalitetskraven (ovanstående) har balanserats mot restriktioner, t.ex. kostnader för framtagningen av statistiken, uppgiftslämnarbörda, statistiksekretess, könsuppdelning och tillgång till alternativa eller nya datakällor. De krav som inte kan tillgodoses på grund av dessa restriktioner är dokumenterade.
- Statistiken är könsuppdelad.
- Granskningsprocessen är anpassad till myndighetsbeslutade rutiner för att minimera den manuella delen av granskningen.
- Standarder och rekommendationer som anges i SCB:s statistikproduktionsstöd (SPS) avseende metoder och arbetssätt följs.
- Fullständig dokumentation finns i form av kvalitetsdeklaration, Statistikens framställning och metadata dokumentation.
- Formuleringarna i kvalitetsdeklarationen uppdateras och ses över regelbundet med avseende på informationens relevans, riktighet och förståelighet för att underlätta användarnas tolkning av statistiken och dess kvalitet.

Bilaga (SCB-FS 2021:26)

Utvärdering av den officiella statistikens kvalitet - statistikområde

Utvärderingen av den officiella statistikens kvalitet utgår från statistikens ändamål. Utvärderingen består av två formulär:

- Ett för statistikområden (detta formulär) där de inledande frågorna handlar om omvärldsförändringar, informationsbehov och statistikens ändamål.
- Ett för statistikprodukter där kvaliteten inte beskrivs i detalj utan mestadels sammanfattas i fem kvalitetskomponenter; *Statistikens innehåll* (underkomponent till huvudkomponenten *Relevans*), samt de fyra huvudkomponenterna *Tillförlitlighet*, *Aktualitet och punktlighet*, *Tillgänglighet och tydlighet* samt *Jämförbarhet och sammanvändbarhet*.

Utvärderingen avser statistik som har offentliggjorts under ett visst kalenderår. Detta år kallas utvärderingsåret. För mer information, se [Utvärdering av den officiella statistikens kvalitet – en handbok](#) (i fortsättningen kallad Utvärderingshandboken).

Ett cykliskt arbetsätt

Statistikens ändamål, kvalitetskrav, undersökningsdesign och utfallet av statistikframställningen kan ses som fyra länkar i en kedja enligt nedanstående diagram. Ändamålet ger, i princip, upphov till krav på kvalitetskomponentnivå. Undersökningens design ska, i princip, vara sådan att kvalitetskraven tillgodoses. Utfallet – den kvalitet som statistiken har – ska i princip vara enligt designen, men det kan bli något annorlunda. Utfallet utvärderas i den löpande verksamheten. Erfarenheter och slutsatser används i kommande produktionsomgångar. Eventuellt omformuleras ändamål, kvalitetskrav och undersökningens design.

A Utvärdering av statistikområde

Anvisningar

När formuläret ska fyllas i är det viktigt att läsa anvisningarna parallellt och ha dessa som stöd. Anvisningar finns både i formuläret och i [Utvärderingshandboken](#). Handboken innehåller dessutom motiveringar på en övergripande nivå och förklaringar till enskilda frågor och begrepp.

Statistikområde

Utvärderingen på nivån statistikområde görs för området som helhet. I ett statistikområde ingår en eller flera statistikprodukter. En statistikprodukt tillhör normalt ett statistikområde. Frågorna i detta formulär handlar bland annat om informationsbehovet inom hela statistikområdet, om statistikens ändamål sammantaget för hela området och om kvalitetsstudier.

Användarnas informationsbehov

Informationsbehov handlar om de behov statistikanvändare har av statistisk information. Som statistikanvändare räknas bland annat beslutsfattare, planerare, forskare, media och allmänhet.

Ofta är användarnas informationsbehov många och varierande. Olika användare efterfrågar statistik som belyser olika perspektiv av samhället. Dessutom förändras samhället vilket i sin tur ändrar behov och förfrågningar. Eftersom det inte går att tillgodose alla informationsbehov måste den statistikansvariga myndigheten prioritera. Det görs normalt gemensamt mellan myndigheten, beställare och de viktigaste användarna.

Informationsbehov handlar ofta om statistikens innehåll, men inte enbart. Det kan avse framställningstid, jämförbarhet, tillförlitlighet etc. Vilka av användarnas informationsbehov som ska tillgodoses visas i ändamålet med statistiken, dvs. i det huvudsakliga syftet.

A1 Omvärldsförändringar inom ramen för statistikområdet

Ibland sker förändringar i omvärlden som påverkar användarnas behov av statistisk information, exempelvis till följd av nya bestämmelser i lagar, en finanskris eller en pandemi. Behoven kan handla om att på ett tydligare sätt synliggöra effekter av en händelse med mer detaljerad information eller att tillhandahålla mer aktuell eller frekvent statistik.

Har det sedan föregående utvärdering skett omvärldsförändringar som påverkat viktiga informationsbehov hos användarna?

- Ja
- Nej → A2
- Statistikområdet är nytt eller har ändrats så mycket att en jämförelse är svår att göra. → A2

Om Ja ovan:

Beskriv kort de omvärldsförändringar som skett, och hur de har påverkat viktiga informationsbehov hos användarna: ⓘ

(ⓘ = Exempel, se text A1 i slutet av dokumentet)

A2 Hänsyn till uppgiftslämnarbörda

För att uppgiftslämnarbördan inte ska bli för stor kan myndigheten om möjligt minska mängden data som samlas in genom direktinsamling (från enskilda uppgiftslämnare). Detta kan i sin tur innebära att vissa av användarnas viktiga informationsbehov inte kan prioriteras. Exempelvis kan statistikens innehåll bli mindre detaljerat på grund av att myndigheten tar hänsyn till uppgiftslämnarbördan, eller för att statistiken baseras på register och därför får ett något annat innehåll.

Medförde hänsyn till uppgiftslämnarbörda att viktiga informationsbehov *inte* tillgodosågs under utvärderingsåret?

Svaret kan vara detsamma flera år i rad. Det kan gälla en eller flera statistikprodukter inom statistikområdet.

- Ja
- Nej → A3

Om Ja ovan:

Beskriv kort hur hänsyn till uppgiftslämnarbörda medförde att viktiga informationsbehov *inte* tillgodosågs: ⓘ

(ⓘ = Exempel, se text A2 i slutet av dokumentet)

A3 Brister i statistikens innehåll

Statistikens innehåll åskådliggörs vanligen med en tabellplan som visar bland annat objekt, variabler, redovisningsgrupper och referenstider. Vad som ingår i statistiken beror på de prioriteringar myndigheten gör av vilken statistik som ska framställas inom statistikområdet. Innehållet i statistiken kan ibland avvika från användarnas önskemål. Det kan till exempel handla om att det finns risk att enskilda uppgifter röjs, att olika användare har något motstridiga önskemål eller att uppgiftslämnarbördan eller kostnaderna för att tillgodose önskemålen blir för höga.

Fanns det påtagliga brister i statistikens innehåll i förhållande till viktiga informationsbehov under utvärderingsåret?

Svaret kan vara detsamma flera år i rad.

- Ja
 Nej → A4

Om Ja ovan:

Beskriv kort de påtagliga brister som fanns i statistikens innehåll, och orsaker till dessa brister: ⓘ

(ⓘ = Exempel, se text A3 i slutet av dokumentet)

A4 Statistik som inte är officiell

Utöver statistik som är officiell kan myndigheten framställa annan statistik inom statistikområdet som efterfrågas av användarna. Det kan finnas olika anledningar till att statistiken inte är officiell, till exempel att kvaliteten inte är tillräcklig eller att det är temporär statistik.

Framställde myndigheten statistik inom statistikområdet som *inte* är officiell och som tillgodosåg viktiga informationsbehov under utvärderingsåret?

Svaret kan vara detsamma flera år i rad.

- Ja
 Nej → A5

Om Ja ovan:

Beskriv kort den statistik som framställdes inom statistikområdet som *inte* är officiell och som tillgodosåg viktiga informationsbehov:

Beskriv kort anledningarna till att statistiken *inte* är officiell: ⓘ

(ⓘ = Exempel, se text A4 i slutet av dokumentet)

A5 Ändringar av statistikens ändamål

Statistikens ändamål anger det huvudsakliga syftet med statistiken. Ibland kan statistikens ändamål behöva ändras. Ändringarna kan till exempel bero på att det har tillkommit viktiga informationsbehov eller att myndigheten har gjort omprioriteringar. Vad som är ändringar i stor, respektive viss, omfattning är en bedömningsfråga.

Har det sedan föregående utvärdering skett ändringar av statistikens ändamål?

- Ja, i stor omfattning
- Ja, i viss omfattning
- Nej → A6
- Statistikområdet är nytt eller har ändrats så mycket att en jämförelse är svår att göra. → A6

Om Ja, i stor omfattning eller Ja, i viss omfattning ovan:

Beskriv kort ändringarna av statistikens ändamål: ⓘ

(ⓘ = Exempel, se text A5 i slutet av dokumentet)

A6 Kvalitetsstudier

En kvalitetsstudie är en dokumenterad studie av statistikens kvalitet som oftast berör någon eller några kvalitetskomponenter. Den innehåller bland annat en beskrivning av syfte, metod, resultat samt slutsatser och rekommendationer. Kvalitetsstudien kan göras separat eller som en del av en undersökning. Den kan till exempel vara en studie av mätfel genom jämförelser av data, eller en studie av uppsnabbning, undertäckning eller kontaktstrategier. Det kan också vara en studie av ett register eller en annan datakälla som används av en eller flera produkter inom statistikområdet.

Har det sedan föregående utvärdering färdigställts någon kvalitetsstudie inom statistikområdet?

Kvalitetsstudier kan ha gjorts för en eller flera statistikprodukter.

- Ja
- Nej (→ Avslut/TACK!)

Om Ja ovan:

Ange kvalitetsstudiens titel och beskriv kort slutsatserna för varje kvalitetsstudie:

Ange högst tre kvalitetsstudier.

1.
2.
3.

Text som ska läggas in i informationsikonerna ⓘ vid frågorna:

A1

Beskriv kort de omvärldsförändringar som skett, och hur de har påverkat användarnas viktiga informationsbehov:

- Nya bestämmelser i socialtjänstlagen medför nya behov av statistik.
- Ändringar i målen för den nationella jämställdhetspolitiken innebär att nya indikatorer behövs.
- Vattenbrist i delar av landet har lett till ökat intresse för statistik över vattenanvändning.
- Coronapandemin innebar önskemål om mer frekvent publicering.
- Coronapandemin innebar ett ökat behov av tidig, preliminär, statistik.
- AI har blivit en stor fråga inom IT-användning, och investeringar i AI efterfrågas.
- Plastanvändningen ändras och fokus är på cirkularitet så fler detaljer om avfallsflöden behövs, även bättre jämförbarhet mellan EU:s medlemsstater.

A2

Beskriv kort hur hänsyn till uppgiftslämnarbörda medförde att viktiga informationsbehov *inte* tillgodosågs:

- Samlar enbart in EU:s obligatoriska variabler och inte de frivilliga variablerna, trots att de frivilliga är efterfrågade.
- Uppgifter hämtas från befintliga register, vilket begränsar informationen mer än önskvärt.
- Det är inte möjligt att utöka urval och antal frågor då uppgiftslämnarbördan upplevs som stor. Därmed kan vissa viktiga informationsbehov inte tillgodoses.
- Redovisningen bör ske på lägre regional nivå, men målsättningen om minskad uppgiftslämnarbörda hindrar nedbrytning på lägre regional nivå på grund av för litet urval.

A3

Beskriv kort de påtagliga brister som fanns i statistikens innehåll, och orsaker till dessa brister:

- Behov av en mer detaljerad redovisning t.ex. lägre geografisk nivå. Sekretess är huvudorsak.
- En mer täckande redovisning är efterfrågad, men enligt gällande förordning finns inte stöd för att samla in dessa uppgifter.
- Avsaknad av aktuell statistik avseende tillgångar och skulder för individer och hushåll. SCB saknar rättsliga förutsättningar för att samla in administrativa data om individers tillgångar och skulder.
- Arbetsmiljö belyst från organisationsperspektivet saknas. Beskrivningen idag utgår främst från individperspektivet.
- Statistik över levnadsförhållanden för personer med funktionsnedsättning är inte jämförbar mellan olika undersökningar. En gemensam definition saknas.
- Behov av en mer frekvent redovisning och därmed mer frekvent datainsamling.
- Mer information om hur effekterna av covid-19 har påverkat och påverkar arbetsmiljön behöver samlas in.
- Statistiken bör uppdateras oftare, men budgeten är begränsad.

A4**Beskriv kort anledningarna till att statistiken *inte* är officiell:**

- Osäkerhet i hur ofta statistiken ska publiceras i framtiden.
- Kvaliteten är inte tillräckligt bra.
- Kvalitetsbrister som inte är utredda.
- Ad hoc-undersökningar.
- Tillfälliga frågor om coronapandemin.
- På grund av coronapandemin har viss statistik blivit väldigt efterfrågad och preliminär statistik publiceras oftare än vanligt samt mer uppdelad än vanligt.
- Oklara gränsdragningar mellan myndigheter om statistikredovisningen.
- De preliminära uppgifterna genomgår inte tillräcklig kvalitetskontroll.

A5**Beskriv kort ändringarna av statistikens ändamål:**

- Nyttillkomna större informationsbehov har inkluderats.
- En omprioritering har gjorts.
- Ändamålet har utökats och omfattar årligen återkommande officiell statistik på riks-, läns- och kommunnivå.
- Områdets ändamål har utvidgats. Flera statistikprodukter ingår.
- Omfattande förändring av innehållet.

Bilaga (SCB-FS 2022:23)

Utvärdering av den officiella statistikens kvalitet - statistikprodukt

Utvärderingen av den officiella statistikens kvalitet utgår från statistikens ändamål. Utvärderingen består av två formulär:

- Ett för statistikområden där de inledande frågorna handlar om omvärldsförändringar, informationsbehov och statistikens ändamål.
- Ett för statistikprodukter (detta formulär). Här beskrivs kvaliteten inte i detalj utan sammanfattas mestadels i fem kvalitetskomponenter; *Statistikens innehåll* (underkomponent till huvudkomponenten *Relevans*), samt de fyra huvudkomponenterna *Tillförlitlighet*, *Aktualitet och punktlighet*, *Tillgänglighet och tydlighet* samt *Jämförbarhet och sammanvändbarhet*.

Utvärderingen avser statistik som har offentliggjorts under ett visst kalenderår. Detta år kallas utvärderingsåret. För mer information, se [Utvärdering av den officiella statistikens kvalitet – en handbok](#) (i fortsättningen kallad Utvärderingshandboken).

Ett cykliskt arbetssätt

Utvärderingen av den officiella statistikens kvalitet följer ett cykliskt arbetssätt som följs även i själva statistikproduktionen. Formuläret, statistikprodukt, följer också detta cykliska arbetssätt (se figur 2 i Utvärderingshandboken).

Statistikens ändamål, kvalitetskrav, undersökningsdesign och utfallet av statistikframställningen kan ses som fyra länkar i en kedja enligt nedanstående diagram. Ändamålet ger, i princip, upphov till krav på kvalitetskomponentnivå. Undersökningens design ska, i princip, vara sådan att kvalitetskraven tillgodoses. Utfallet – den kvalitet som statistiken har – ska i princip vara enligt designen, men det kan bli något annorlunda. Utfallet utvärderas i den löpande verksamheten. Erfarenheter och slutsatser används i kommande produktionsomgångar. Eventuellt omformuleras ändamål, kvalitetskrav och undersökningens design.

B Utvärdering av statistikprodukt

Anvisningar

När utvärderingen görs i detta formulär är det viktigt att läsa igenom samtliga frågor och anvisningar för att få en helhetsbild och kunna förstå det cykliska arbetssättet. Ta också stöd av anvisningarna parallellt med att besvara varje fråga. Anvisningar finns både i formuläret och i [Utvärderingshandboken](#). Handboken innehåller dessutom motiveringar på en övergripande nivå och förklaringar till enskilda frågor och begrepp. Det kan även vara bra att ha den aktuella kvalitetsdeklarationen till hands. Information som redan finns i kvalitetsdeklarationen ska inte upprepas i svaren som ges i den här utvärderingen.

Att lämna en kommentar i fritextfälten är obligatoriskt för fråga B2 vid ett nej-svar. I övrigt, att lämna kommentarer i fritextfälten är frivilligt, men det uppmuntras. Möjligheten att lämna kommentarer ges för att hjälpa den statistikansvariga myndigheten att tänka efter och konkretisera sina svar. Detta kan ge mervärde både till den statistikansvariga myndigheten själv och till SCB i arbetet med att analysera svaren inför den årliga rapporten om den officiella statistiken, till regeringen.

Statistikprodukt

Begreppet statistikprodukt är etablerat i systemet för Sveriges officiella statistik, där det används för att beskriva vilken statistik som produceras. I princip kan en statistikprodukt likställas med en statistisk undersökning, men en undersökning kan även ge upphov till flera statistikprodukter. Omvänt kan flera undersökningar bidra till en statistikprodukt.

Offentliggörs statistik för produkten under utvärderingsåret?

- Ja
- Nej (→ *Avslut/TACK!*)

B1 Rutiner för att fastställa statistikens ändamål

Både formuläret för statistikområde och detta formulär för statistikprodukt utgår från statistikens ändamål. Statistikproduktens ändamål ska anges i kvalitetsdeklarationen, och bör visa syftet med statistiken samt spegla vilka informationsbehov som är prioriterade. Det är viktigt att säkerställa att statistikproduktens ändamål är aktuellt. Ändamålet kan behöva ändras över tid när omvärlden och användarnas behov av statistisk information förändras, vilket exempelvis kan komma fram i en fördjupad användardialog eller i ett användarråd.

Finns det rutiner för att aktualisera och precisera statistikproduktens ändamål?

- Ja, fullständiga rutiner
- Ja, vissa rutiner men inte fullständiga
- Nej

B2 Statistikens ändamål och kvalitetskrav

Med statistikens ändamål följer krav på statistikens kvalitet, så kallade kvalitetskrav. Kvalitetskraven formuleras av den statistikansvariga myndigheten.

När kvalitetskrav formuleras innebär det att miniminivåer för kvalitetskomponenterna fastställs huvudsakligen: *Statistikens innehåll* (underkomponent till *Relevans*) samt de fyra huvudkomponenterna *Tillförlitlighet*, *Aktualitet och punktlighet*, *Tillgänglighet och tydlighet* samt *Jämförbarhet och sammanvändbarhet*.

Ett sätt att konkretisera ändamålet och kvalitetskraven är att sätta upp en tabellplan. Tabellplanen visar statistikens tänkta innehåll och är ett hjälpmedel för att ta ställning till krav på statistikens kvalitet. Exempel på frågeställningar kring kvalitetskrav i förhållande till statistikens ändamål är: Kommer skattningar kunna redovisas med hänsyn till tillförlitlighet och statistiksekretess? Kommer användarnas behov av aktualitet att tillgodoses, deras behov av sammanvändbarhet? Följs nationella och internationella standarder? etc.

Om kvalitetskrav formuleras explicit (klart uttryckta) blir de synliga i arbetet med att designa den statistiska undersökningen och att framställa statistiken. Kraven kan även vara implicita (underförstådda) som restriktioner eller som en del av den statistikansvariga myndighetens allmänna rutiner.

Fanns kvalitetskrav (dvs. miniminivåer för kvalitetskomponenterna) formulerade, explicit eller implicit, utifrån statistikproduktens ändamål – kvalitetskrav som gällde för produkten under utvärderingsåret?

- Ja
- Nej
- Vet inte

Om nej, beskriv varför inga kvalitetskrav fanns. Obligatorisk kommentar vid nej-svar. *Vidare till fråga B4.*

B3 Kvalitetskrav och undersökningsdesign

Undersökningsdesign innebär i korthet att den statistikansvariga myndigheten förbereder hur en kommande undersökningsomgång ska genomföras. I undersökningsdesignen planeras och utformas bland annat hur datainsamling, bearbetningar, analyser och redovisning ska gå till. Det görs med hänsyn till krav på statistikens kvalitet och restriktioner av olika slag för att uppfylla statistikens ändamål. Restriktioner kan till exempel gälla kostnader och uppgiftslämnarbördor, statistiksekretess samt personuppgiftshantering. I princip ska undersökningens design vara sådan att kvalitetskraven tillgodoses.

Tillgodosåg undersökningsdesignen de ställda kvalitetskraven under utvärderingsåret när det gäller...

För mer information om vad varje kvalitetskomponent innebär, klicka på informationsikonen .

... Statistikens innehåll?

(= info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, helt
- Ja, delvis
- Nej
- Vet inte

Frivillig kommentar:

... Tillförlitlighet?

(= info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, helt
- Ja, delvis
- Nej
- Vet inte

Frivillig kommentar:

... Aktualitet och punktlighet?

(= info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, helt
- Ja, delvis
- Nej
- Vet inte

Frivillig kommentar:

Forts. nästa sida

Forts. fråga B3

... Tillgänglighet och tydlighet? ⓘ

(ⓘ = info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, helt
- Ja, delvis
- Nej
- Vet inte

Frivillig kommentar:

... Jämförbarhet och sam användbarhet? ⓘ

(ⓘ = info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, helt
- Ja, delvis
- Nej
- Vet inte

Frivillig kommentar:

B4 Undersökningens design och genomförande

Även om designen ska vara styrande när undersökningen genomförs – statistiken framställs – kan avvikelser uppstå till följd av exempelvis förseningar, förändringar i omvärlden eller att inplanerade resurser inte finns tillgängliga.

Följdes undersökningens design vid statistikframställningen under utvärderingsåret?

- Ja, helt
- Ja, delvis
- Nej

B5 Statistikens kvalitet

Kvaliteten i statistiken kan bli en annan än målsättningen (dvs. som det planerades för) i undersökningsdesignen. Det kan exempelvis bero på väsentligt ändrad svarsfrekvens, förseningar, förändringar i omvärlden eller att inplanerade resurser inte fanns tillgängliga. Avvikelse i kvaliteten kan vara antingen till det bättre (positiva) eller till det sämre (negativa). De positiva avvikelserna är sällan störande på samma sätt som de negativa, och kan till exempel bero på att resurserna använts bättre.

Vad som är en större, påtaglig avvikelse i statistikens kvalitet är en bedömningsfråga.

Avvek statistikens kvalitet påtagligt från målsättningen i undersökningens design under utvärderingsåret när det gäller...

För mer information om vad varje kvalitetskomponent innebär, klicka på informationsikonen .

... Statistikens innehåll?

 = info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej
- Vet inte

... Tillförlitlighet?

 = info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej
- Vet inte

Forts. nästa sida

Forts. fråga B5

... Aktualitet och punktlighet? ⓘ

(ⓘ = info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej
- Vet inte

... Tillgänglighet och tydlighet? ⓘ

(ⓘ = info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej
- Vet inte

... Jämförbarhet och sam användbarhet? ⓘ

(ⓘ = info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej
- Vet inte

B6 Sammanfattande bedömning för statistikens kvalitet

Sammantaget, avvek statistikens kvalitet påtagligt från målsättningen i undersökningens design under utvärderingsåret?

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej

B7 Större skillnader för kvalitetskomponenter

Ta för var och en av de fem kvalitetskomponenterna ställning till om det finns någon större skillnad i kvalitet mellan denna och föregående utvärdering. Skillnader kan till exempel gälla statistikens tillgänglighet och tydlighet (olika kanaler och presentationsformer) eller dess sammanvändbarhet (inom och utanför statistikområdet).

Officiell statistik som är intermitterent ingår det år som statistiken offentliggörs. Jämförelsen görs då med föregående offentliggörande.

Skiljer sig statistikens kvalitet från föregående utvärdering när det gäller...

För mer information om vad varje kvalitetskomponent innebär, klicka på informationsikonen .

... Statistikens innehåll?

(= info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej
- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten
- Vet inte

Om ja, frivillig kommentar:

... Tillförlitlighet?

(= info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej
- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten
- Vet inte

Om ja, frivillig kommentar:

Forts. nästa sida

Forts. fråga B7

... Aktualitet och punktlighet? ⓘ

(ⓘ = info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej

- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten
- Vet inte

Om ja, frivillig kommentar:

... Tillgänglighet och tydlighet? ⓘ

(ⓘ = info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej

- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten
- Vet inte

Om ja, frivillig kommentar:

... Jämförbarhet och sam användbarhet? ⓘ

(ⓘ = info om vad kvalitetskomponenten innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej

- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten
- Vet inte

Om ja, frivillig kommentar:

B8 Sammanfattande bedömning av jämförelsen

Sammantaget, skiljer sig statistikens kvalitet från föregående utvärdering?

- Ja, till det bättre
- Ja, till det sämre
- Nej
- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten

B9 Osäkerhetskällor

Vilken osäkerhetskälla bedöms ha haft störst betydelse för statistikens osäkerhet under utvärderingsåret?

(= info om vad varje osäkerhetskälla innebär, se slutet av dokumentet)

- Urval
- Ramtäckning
- Mätning
- Bortfall
- Bearbetning
- Modellantaganden

B10 Jämförelse med föregående utvärdering

Har inflytandet av följande osäkerhetskällor ändrats påtagligt från föregående utvärdering när det gäller...

För mer information om vad varje osäkerhetskälla innebär, klicka på informationsikonen .

... Urval?

(= info om vad osäkerhetskällan innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, ändrats till det bättre
- Ja, ändrats till det sämre
- Nej
- Statistiken baseras inte på en urvalsundersökning
- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten

Om ja, beskriv ändringen. Frivillig kommentar:

Forts. nästa sida

Forts. fråga B10

... Ramtäckning? ⓘ

(**ⓘ** = info om vad osäkerhetskällan innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, ändrats till det bättre
- Ja, ändrats till det sämre
- Nej
- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten

Om ja, beskriv ändringen. Frivillig kommentar:

... Mätning? ⓘ

(**ⓘ** = info om vad osäkerhetskällan innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, ändrats till det bättre
- Ja, ändrats till det sämre
- Nej
- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten

Om ja, beskriv ändringen. Frivillig kommentar:

... Bortfall? ⓘ

(**ⓘ** = info om vad osäkerhetskällan innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, ändrats till det bättre
- Ja, ändrats till det sämre
- Nej
- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten

Om ja, beskriv ändringen. Frivillig kommentar:

Forts. nästa sida

Forts. fråga B10

... Bearbetning? ⓘ

(**ⓘ** = info om vad osäkerhetskällan innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, ändrats till det bättre
- Ja, ändrats till det sämre
- Nej
- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten

Om ja, beskriv ändringen. Frivillig kommentar:

... Modellantaganden? ⓘ

(**ⓘ** = info om vad osäkerhetskällan innebär, se slutet av dokumentet)

- Ja, ändrats till det bättre
- Ja, ändrats till det sämre
- Nej
- Inte aktuellt, detta är första utvärderingen för produkten

Om ja, beskriv ändringen. Frivillig kommentar:

B11 Jämförbarhet och sammanvändbarhet

Jämförbarhet handlar om möjligheterna att göra jämförelser mellan olika referenstider eller olika grupper. Sammanvändbarhet handlar om möjligheterna att kombinera och tillsammans analysera olika statistikvärden.

Jämförbarhet över tid kan vara enklast att bedöma, men beakta även *Jämförbarhet mellan grupper* och *Sammanvändbarhet i övrigt*. Det kan till exempel vara en ändring i variabeldefinitioner eller en ändring i metoder för att datainsamlingen ska gå snabbare.

Vilken faktor bedöms ha haft störst betydelse för kvalitetskomponenten *Jämförbarhet och sammanvändbarhet* under utvärderingsåret?

- Definitioner
- Metoder
- Omvärldsförändringar

Frivillig kommentar.

Text till informations-i:n i frågorna B9 och B10 om Osäkerhetskällor:

Urval:

Ett urval har undersökts istället för hela populationen.

Ramtäckning:

Rampopulationens täckning av målpopulationen. Ramtäckning är även aktuellt om man har registerbaserad statistik.

Mätning:

Skillnader mellan observerade värden och sanna värden.

Bortfall:

Det saknas värden för ett objekt som helhet eller för enskilda variabler för ett objekt (objektbortfall respektive partiellt bortfall). Det är inte bara svarsbortfall i direktinsamling (från enskilda uppgiftslämnare) som räknas som bortfall, utan även saknade data i administrativa data.

Bearbetning:

Brister i bearbetningen av data, t.ex. kodning, granskning och genomförande av beräkningar.

Modellantaganden:

Statistiken baseras helt eller delvis på modeller. Osäkerhet som orsakas av modeller och modellantaganden brukar i första hand föras till en av osäkerhetskällorna Urval, Ramtäckning, Mätning, Bortfall eller Bearbetning, om modellen avser den källan.

Text till informations-i:n i frågorna B3, B5 och B7 om varje kvalitetskomponent:

Statistikens innehåll:

Statistikens innehåll avser de statistiska målstorheterna med delkomponenterna objekt, population, variabler, statistiska mått, redovisningsgrupper och referenstider.

Tillförlitlighet:

Tillförlitlighet handlar om hur väl ett statistikvärde skattar sin målstorhet, dvs. hur stor avvikelser mellan statistikvärdet och målstorheten kan förväntas vara.

Tillförlitligheten påverkas av många faktorer som ska hanteras när undersökningen designas. Exempel på detta är hur lätta eller svåra uppgifter är att samla in från olika objekt, skattningsförfarandet eller om undersökningen ska vara en urvals- eller totalundersökning.

Ofta kan det vara enklare att dela upp tillförlitlighet i delkomponenter och istället uttala sig om de sex osäkerhetskällorna: Urval, Ramtäckning, Mätning, Bortfall, Bearbetning och Modellantaganden.

Aktualitet och punktlighet:

Aktualitet och punktlighet handlar om tidsavstånd och om vilken frekvens återkommande statistik behöver ha för att senast tillgängliga statistik ska bedömas vara aktuell.

Med framställningstid avses tidsavståndet mellan referenstidens slut och tidpunkten då statistiken redovisas.

Med en återkommande frekvens avses periodiciteten i statistikens referenstid, i undersökningens uppgiftsinsamling och i statistikens redovisning.

Med punktlighet avses hur väl den faktiska tidpunkten för tillgängliggörande stämmer överens med den utlovade tidpunkten.

Tillgänglighet och tydlighet:

Tillgänglighet och tydlighet handlar om möjligheterna att få tillgång till statistik, som är framtagen eller kan tas fram, och information om de egenskaper som statistiken har. Det gäller de distributionskanaler som används för att förmedla statistiken till användarna, hur den statistiska informationen presenteras och åskådliggörs samt vilken dokumentation som finns till stöd för att användarna ska förstå och tolka statistiken. Det gäller också i vilken utsträckning användarna har möjlighet att få tillgång till statistik som inte finns framtagen, men som befintliga data ger underlag för.

Jämförbarhet och sammanvändbarhet:

Jämförbarhet handlar om möjligheterna att göra jämförelser mellan olika referenstider eller olika grupper. Sammanvändbarhet handlar om möjligheterna att kombinera och tillsammans analysera olika statistikvärden, både över tid och mellan grupper. Både jämförbarhet och sammanvändbarhet påverkas av använda definitioner och metoder.

SCB beskriver Sverige

Statistikmyndigheten SCB förser samhället med statistik för beslutsfattande, debatt och forskning. Vi gör det på uppdrag av regeringen, myndigheter, forskare och näringsliv. Vår statistik bidrar till en faktabaserad samhällsdebatt och väl underbyggda beslut.